

Антикризовий пакет економічних дій

Цей документ -- мінімальний консенсусний пакет заходів, напрацьований спільно кількома центрами економічної думки: Центром економічної стратегії, Спільною українських підприємців, громадянською платформою Нова Країна, Центром аналітики зовнішньої торгівлі Trade+ Київської школи економіки, Платформою SheExports / ГО «Платформа з розширення економічних можливостей жінок», Економічною Експертною Платформою, CASE Україна, за участю фахівців Українського інституту майбутнього.

1. Цілі політики

Цілями політики щодо мінімізації економічних наслідків від кризи, пов'язаною з поширенням COVID-19, мають стати:

- запобігання різкому погіршенню добробуту домогосподарств, найбільшою мірою постраждалих внаслідок кризи;
- попередження банкрутств компаній від тимчасових карантинних заходів, які можуть призвести до масштабного погіршення добробуту в країні загалом, та втратою гравців та скороченню пропозиції в окремих секторах.

Ми пропонуємо розглянути заходи, покликані зменшити падіння сукупного попиту, які водночас не мають бути занадто обтяжливими для бюджету та матимуть позитивні наслідки з точки зору запобігання поширенню епідемії.

Цей антикризовий пакет включає:

- податкові та кредитні стимули;
- регуляторні заходи;
- можливості для зайнятості;
- підтримка батьків під час карантину.

Певні антикризові заходи вже запроваджені законом №3220, але для подолання економічної кризи потрібні додаткові стимули.

2. Податкові та кредитні стимули

2.1. ФОПи без найманих працівників

Основна ідея стимулів для ФОП -- стимулювати самостійні дії домогосподарств з економічного виживання, запобігти згортанню їхньої діяльності та створенню додаткового тиску на систему соціального забезпечення.

Суттєва частина мікро- та малого бізнесу і так має мінімальне податкове навантаження, працюючи як ФОПи на спрощеній системі без найманих працівників. Єдиним фіксованим обов'язковим платежем для них є ЄСВ, а також єдиний податок для 1 та 2 груп. Пропонується до кінця 2020 року запровадити канікули щодо його сплати (для окремих КВЕД) або відстрочка (для інших КВЕД) для ФОПів з доходом, нижчим за визначений рівень, за попередній звітний період. Конкретний рівень має бути визначений ДПС шляхом аналізу даних звітів ФОПів щодо доходів за попередні періоди. Для досягнення негайного ефекту пропонується запровадити відстрочку для всіх КВЕД з подальшим запровадженням канікул для окремих КВЕД у найбільш постраждалих секторах економіки.

Необхідно скасувати ЄСВ для ФОП, що тимчасово припинили роботу ("сплячих ФОП"), а також сумісників (які мають інше місце роботи, де за них ЄСВ сплачується). Це давно назрілий захід, який відновлює справедливість по відношенню до тимчасово непрацюючих (тимчасово непрацюючий найманий працівник не сплачує ЄСВ), а також тих, за кого ЄСВ вже сплачено за місцем основної роботи.

2.2. Суб'єкти господарювання з найманими працівниками

2.2.1. Найбільш постраждалі сектори економіки

Окремі сектори економіки, очевидно, будуть найбільше уражені через карантинні заходи. Це пасажирські перевезення (особливо авіакомпанії та аеропорти), готелі та туристичний бізнес, громадське харчування, сфера розваг та культури (концерти, спортивні заходи, виставки та ярмарки, музеї тощо), оператори торгово-розважальних центрів, приватні заклади освіти, роздрібна торгівля..

Для цих секторів можливим заходом підтримки є канікули зі сплати ЄСВ, що стимулюватиме їх до збереження персоналу. ДПС має дозволити виплату зарплат без попередньої сплати ЄСВ, а Національний банк України - донести цей дозвіл до відомих банків (зараз це заборонено). Для критично уражених секторів, таких як авіакомпанії, можливим варіантом є адресна фінансова підтримка, наприклад, тимчасове фінансування коштом бюджету зборів за аеронавігацію, а також інші галузеві форми підтримки.

Також цим (і лише цим) суб'єктам можна надати відстрочку на сплату інших податків, наприклад, податку на землю та нерухомість. Зараз ці податки скасовано на період "канікул" для всіх. В результаті зараз найбільше вигод отримують, наприклад, аграрії, які від карантину прямо не постраждали взагалі. Тут потрібна вибірковість по КВЕДах.

2.2.2. Інші сектори економіки

Оскільки тут важко запропонувати податкові цільові стимули, які б не призвели до зловживань, варто обмежитися тимчасовим скасуванням санкцій за несвоєчасну

сплату податків для тих, хто постраждав від запровадження карантину. В цьому разі так само важливо дати можливість виплачувати зарплати без попередньої сплати ЄСВ. Застосування цих стимулів має бути обмежене за розміром підприємства (наприклад, річний дохід до 1 млрд. грн.), оскільки найбільші компанії мають можливість позичати в банків на умовах, не суттєво гірших від державних запозичень України. Можливо одночасне застосування інших критеріїв, щоб знизити навантаження на бюджет.

Водночас тут варто використати кредитні інструменти, які є більш індивідуальними. Зокрема, програму «5-7-9» рекомендується переналаштувати для надання овердрафтів та кредитних ліній малим підприємствам, які стикнуться з розривами ліквідності, а також на фінансування кредитних канікул по процентних платежах для тих, хто вже має кредит. Бюджетним інструментом в даному випадку будуть кредитні гарантії. Слід продумати критерії, наприклад, обов'язкову наявність найманих робітників та оптимальну верхню межу розміру підприємства, для якого доступна ця програма, щоб з неї не був виключений середній бізнес.

При цьому ми розуміємо, що підприємствам, які оптимізують податки на фонд оплати праці, буде найлегше обмежити свої витрати на працю шляхом невиплат зарплат та «премій» «в конвертах» та звільнень. Те саме стосується тимчасових працівників. Тому ключовий фокус – підтримка цих працівників через службу зайнятості та систему соціального захисту (див. нижче).

2.2.3. Підтримка експортерів

Експортерам, які через фінансову кризу вже стикнулись чи стикнуться із проблемами продажів та розрахунків через вповільнення бізнесової активності контрагентів (ЄС, Китай тощо), потрібні:

- інформування щодо отримання сертифікатів форс-мажору та ситуації на основних зовнішніх ринках, що може забезпечити Офіс з просування експорту (веб-портал, дайджести і гаряча лінія);
- компенсація ставок за кредитами чи гарантіями (потенційно через банки, які задіяні в програмі «5-7-9»);
- малому бізнесу – часткова компенсація чи пільгове кредитування на суму витрат на участь у виставках та промоційних заходах за кордоном, які не відбулись (частково за рахунок коштів, які виділені в бюджеті на Експортно-кредитне агентство та створення торговельних представництв за кордоном).

3. Регуляторні заходи

Не стягувати штрафи за встановлені порушення, якщо можна довести, що вони викликані обмеженнями, запровадженими органами державної влади та місцевого самоуправління у відповідь на пандемію.

Накласти мораторій на зміни в регуляторній політиці до наступного року. Зокрема,, відкласти фіскалізацію розрахунків у сфері торгівлі та послуг до завершення карантину. Це також стосується можливих планів перегляду цін/тарифів на товари/послуги державних монополій та державних відомств. Це дозволить підприємствам сфокусуватися на економічних викликах і не відволікати ресурс на підлаштування під зміни в регулюванні.

Відтермінування перевірок суб'єктів господарювання, що зараз закладене у прийнятій пакет допомоги, необхідно продовжити на час дії карантину, якщо він триватиме довше.

Запровадити мораторій на час дії карантину плюс один місяць на податкові перевірки суб'єктів малого бізнесу (включаючи ФОП), за винятком позапланових документальних перевірок платників податків щодо законності декларування заявленого до відшкодування з бюджету ПДВ, яке становить більше 100 тис. гривень, та суб'єктів малого бізнесу, що працюють у ліцензованих секторах економіки.

Створити гарячу лінію і портал для малого бізнесу - щодо заходів підтримки та інших заходів, які запроваджує уряд за принципом одного вікна.

4. Можливості для зайнятості

4.1. Збереження та створення нових робочих місць

Стимулювати скорочення робочого дня замість звільнення працівників: Зараз допомога по частковому безробіттю (ст. 47 Закону України «Про зайнятість населення») поширюється на виробничі підприємства, які вимушено скорочують робочий день для працівників. Рекомендується поширити її на усіх суб'єктів господарювання, включно із сектором послуг, та зазначити, що строк вимушеної зупинки бізнесу може відповідати терміну карантинних заходів, знизити обсяг допомоги із 2/3 ставки працівника до 1/3 ставки працівника.

Стимулювати офіційну зайнятість через соціальну захищеність: Потрібен соціальний захист людей, що зайняті на будівництві, сільському господарстві та в інших сферах, де поширена неофіційна зайнятість. Для цих секторів рекомендується ввести податкові канікули по ЄСВ для нових створених робочих місць строком на три місяці із можливістю продовження, якщо епідемія вірусу триватиме. Іншими словами, рекомендується поширити (з модифікаціями) дію частини 2 ст. 27 Закону України «Про зайнятість населення» з малих підприємств на підприємства усіх розмірів. Збільшення соціальних гарантій та офіційне працевлаштування, якщо буде інерційним, покращить ситуацію із неофіційною зайнятістю і в післякризовий період.

4.2. Швидкий пошук нової роботи

Провести діджиталізацію в службі зайнятості: щоб знизити ризик контакту із вірусом, потрібно надати можливість подання первинного пакету документів (фотокопії

паспорту, коду, документів про освіту) до служби зайнятості без фізичного візиту (як це вимагається зараз) – через онлайн кабінет або електронну пошту.

Спростити процедури звернення: Служба зайнятості сьогодні при поданні документів вимагає трудову книжку або довідку з попереднього місця роботи. Після цього служба самостійно бере інформацію з пенсійного фонду про сплату ЄСВ при перевірці кандидата. Таким чином, ці документи зайві – лише у випадку, якщо кандидат захоче опротестувати результати перевірки, він може донести відповідні документи за бажанням. Це спростить звернення до служби зайнятості для тих, хто найменш захищений та не мав офіційного місця роботи і був звільнений через кризу, а також зменшить пікове навантаження на працівників служби.

Надавати необхідну інформацію дистанційно: забезпечити посилену роботу кол-центру служби зайнятості для шукачів роботи та розсилки із всією необхідною інформацією щодо можливостей працевлаштування без особистого відвідування центру зайнятості. Служба зайнятості має готувати оперативний аналіз ринку праці України із розбивкою на професії та регіони, щоб була можливість швидкої реакції на поширення безробіття через карантин в тому чи іншому населеному пункті.

4.3. Окремі заходи із захисту тих, хто втратив роботу

Захистити мікропідприємців: поширити право звернутися за допомогою по безробіттю на ФОПи без закриття ФОП у разі, якщо його оборот нульовий протягом двох місяців. Перевірка має відбуватися на базі даних податкової інспекції.

Спрямувати професійне навчання для тимчасових робітників на сектор охорони здоров'я: Під час епідемії ймовірна нестача санітарів / молодшого медичного персоналу при лікарнях. Шукачам роботи із служби зайнятості можна запропонувати скорочені програми навчання по цих спеціальностях та спрямовувати їх на роботу до лікарень. Іще один сектор, де потенційно можуть знадобитися додаткові працівники на час карантину, – «Муніципальна няня» (див. наступний розділ).

5. Підтримка батьків на час карантину

Така підтримка допоможе частково компенсувати втрати продуктивності через карантин у садочках і школах, що буде дуже доречно під час економічного спаду.

5.1. Дистанційна зайнятість

Уряд має офіційно порекомендувати роботодавцям дозволити працівникам працювати із дому, там де це можливо. Це стосується не лише батьків, а взагалі всіх, хто може виконувати роботу дистанційно.

Тоді як для приватних компаній держава може лише рекомендувати перехід на дистанційну зайнятість, для держслужбовців та працівників компаній державної форми

власності така норма може бути втілена в обов'язковому порядку. Рекомендувати державним та муніципальним організаціям скористатися безкоштовними засобами для віддаленої роботи (чимало таких інструментів стали безкоштовними на час епідемії).

5.2. Оплачувана відпустка для батьків

Для батьків дітей дошкільного віку, яким потрібен постійний догляд, варто забезпечити право на оплачувану відпустку, щоб вони могли самостійно доглядати за дітьми. Наприклад, можна використати досвід Польщі, де також нещодавно був введений карантин у закладах освіти, батьки можуть отримувати пільгу у розмірі 80% заробітної плати, якщо вони будуть змушені залишатися вдома для догляду за дітьми, навіть якщо вони при цьому працюватимуть дистанційно. Наразі такі пільги можуть виплачуватись протягом 14 днів, але уряд розглядає можливість продовжити цей строк. Для бізнесу це можливо частково компенсувати через механізм сплати ЄСВ державою за такого працівника (як це відбувається під час декрету).

Для України через брак ресурсів можна порекомендувати у разі неможливості дистанційної роботи виплачувати державним коштом 50% мінімальної заробітної плати на час карантину, якщо він триватиме довше місяця (див. секцію про працюючих пенсіонерів). Компенсація може бути надана лише у випадку, якщо обидва з батьків працюють (або дитина проживає лише з одним із батьків), а також не може бути надана обом батькам одночасно. Разом з тим, важко поррахувати скільки це коштуватиме держбюджету, адже відсутня достовірна інформація про склад родин із малолітніми дітьми.

Для батьків, які не бажають відмовитись від роботи на час карантину, а також для батьків, які працюють на посадах, які є критично важливими зараз (наприклад, лікарі), варто розширити можливість користування інструментом «муніципальної няні» -- підняти вік дітей, для яких можна наймати «муніципальну няню» з 3 до 10 років, а також підняти компенсацію на роботу такої няні – з прожиткового мінімуму (1670 грн.) до 70% середньої заробітної плати працівників, які займаються доглядом за дітьми. Центри зайнятості мають пропонувати навчання та працевлаштування муніципальним няням. Це зменшить навантаження на бюджет через виплати по безробіттю та вивільнить час у батьків, які в змозі працювати та мають робочі місця.

6. Секторальна підтримка

6.1. Виробництво санітайзерів в Україні для внутрішнього ринку і експорту

Українські виробники виготовляють «санітайзери», але не розширюються. Основна причина -- відсутність необхідної сировини та вільного доступу до спирту етилового денатурованого. Рік тому стало взагалі теоретично можливим отримувати спирт без

акцизу у зв'язку з внесенням змін до законодавства. Проте є значні складнощі роботи зі спиртом.

В Україні, щонайменше 25 виробничих майданчиків в змозі швидко налагодити або збільшити виробництво антисептиків як для персональної гігієни, так і для обробки поверхонь, у будь-якому вигляді (спреї, гелі, розчинники, тощо). Найбільші підприємства України готові на збільшення виробництва загально до 1,2-1,5 тис тонн на місяць, а це близько 20-22 млн одиниць готової продукції об'ємом від 50 мл до 5 л.

Наразі виробники стикнулися з наступними проблемами: 1) спирт етиловий денатурований неможливо отримати в Укрспирті; 2) ізопропіловий спирт або відсутній, або ціна піднялася з 40 грн до 250 за літр; 3) дефіцит такої сировини, як карбопол та хлоргексидин; 4) збої в імпорتنих поставках упаковки, а саме спреїв, з Китаю, Італії, Польщі.

Що можливо зробити:

- ініціювати державне замовлення;
- ініціювати максимально спрощену систему для закупівлі сировини на основі спирту етилового денатурованого, як варіант -- одразу на спиртзаводах робити денатурацію і додавати запашку, тим самим змінити код товару на 3302 і спростити реалізацію, оскільки виробникам неможливо швидко виконати всі вимоги щодо державної реєстрації спиртосховищ та внесення до електронного реєстру суб'єктів господарювання, а також купівлі додаткового обладнання витратомірів-лічильників за обігом спирту при виробництві антисептиків та проточних газохроматографів, це все це відсутнє і дуже коштовне;
- ініціювати прискорення строків видачі санітарно-епідеміологічних висновків на нормативну документацію (технічні умови та рецептури) та готову продукцію Держпродспоживслужбою, оскільки зараз це займає щонайменше 3 тижні і затримує вихід продукції до споживача, а ці висновки мають бути видані вже «на вчора»;
- моніторити ситуацію щодо постачань та обігу іншої сировини, такої як ізопропіловий спирт та хлоргексидин, у зв'язку зі зникненням з ринку або вкрай підвищеною ціною.